

به نام خداوند جان و خرد

چند کلمه

در آذربایجان، در گذشته مراسم نامگذاری نوزاد از اهمیت خاصی برخوردار بود. در روز خاصی بعد از تولد نوزاد جشن نامگذاران برپا می‌شد، و آن روز ششم تولد نوزاد بود که شب بعد از آن «آد قویما گنجه‌سی» نامیده می‌شد. شبی که به جشن نام گذاران نوزاد تخصیص داده شده بود، در این شب جشن برپا می‌ساختند. «عاشیق‌ها»، «قوپوز نوازان دلسوخته» و «خنیاگران بومی آذربایجان» تا پاسی از شب برای حاضران «ساز» می‌نواختند، به رقص‌های آئینی می‌پرداختند و در پگاه شکاف مراسم، بزرگتر خاندان و یا پیر قبیله که او را در لسان حماسی‌مان «انلجه بیلن» نامیده‌اند، در گوش نوزاد اذان تلاوت می‌کرد و نامش را در گوشش می‌خواند و بدین گونه بر او نامی نیکو می‌نهاد و می‌گفت: «آدینی من قویدوم، یاشینی حق وئرسین!» و یا نام پدر نوزاد را بر زبان می‌آورد و او را فرزند آن پدر می‌نامید و مخاطبش می‌ساخت، و پس از تکرار نامی که بر او می‌نهاد، می‌گفت: «بو آدی اوزون قازان!»

و آن، هنگامی بود که نامی پر مضمون، و حاکی از مضامینی چون قهرمانی، خردمندی، چالاکی و جز آن، بر نوزاد می‌دادند. در حماسه‌های «دده قورقود» اشاره شده است که پهلوانان اسطوره‌ای ما به خاطر رشادت‌هایی که از خود نشان دادند، توانستند نام نهاده شده بر خویش را از آن خود سازند، و یا مضمون و معنای نام نهاده شده را خود کسب کردند و به دست آورند، و از آن روز بدان اسم شهرت یافتند و نام گستر شدند و بدین گونه خواه «خاتونان» و خواه «ایگیدها» بلند نام و معروف می‌شدند و صاحب اسم و رسم و آوازه می‌گشتند.

نام را در ترکی، «آد» گوئیم که از فعالترین تکواژه‌های ترکی است و از آن ترکیباتی چون: آدلی - سانلی، آدلانماق، آدلاندیرماق، آدسیز، آد قویماق، آداش، آد چکمک، آدای اولماق و جز آن داریم و همانگونه که گفتیم در سرزمین ما به نام گذاری، به ویژه نام گذاری نوزاد بسیار اهمیت داده می‌شود.

در گذشته‌های بسیار پر افتخار و دوران ساز و حماسه پرداز ایل و تبار ما، اغلب نام‌های نوزادان از ریشه‌ی لغات ناب ترکی اخذ می‌گشت. مانند: ائلدار، ائلشن، ارسلان، اورال، اوغوز، اولدوز، اولکر، ایلا، آی نور، پینار، دوزگون، سارا، ساناز، سلجوق، سنجر، مارال، یاشار و جز آن.

پس از اسلام آوردن ترکان، نامهای قرآن و اسامی مقدسان مذهبی نیز بر این نامها افزوده شد، و حتی کلمات مقدس با الفاظ ترکی ترکیب یافت و نامهایی چون:

فرهنگ نامهای ترکی

(نام و نام خانوادگی)

کتاب سوم

تور کجه اینسان آدلاری

(آد و سوی آد)

اوجونجو کیتاب

مجموعه نام‌ها و نام‌های خانوادگی برگزیده از لهجه‌های مختلف :

ترکی باستان : سومری ، عیلامی ، کاسی ، اورارتوئی ، لولوبی ، کوتی، هوزی ، مغولی و ...

ترکی معاصر : ترکمنی ، قشقایی ، آناتولی ، اویغوری ، ازبکی ، باشقیرتی ، بلغاری ، تاتاری ، قزاقی ،

مجاری و آذربایجانی

تألیف :

فرهاد جوادی

عبداله اوغلو

امام وثریدی، عباس قولو، قولا م حسین، قولا م علی، الله وثریدی، محمد قولو، و جز آن، پدید آمد که نشان از ابهت، ایمان، اخلاص و اعتقادات مذهبی مردم ما داشت.

کتابی که در دست خواننده است، حاصل زحمت پژوهشگری دردمند و پویا است که بسیاری از اینگونه نامها را از زوایای تاریک قرون و اعصار به در آورده، و در یک جا جمع کرده است. من سالهاست آقای فرهاد جوادی را می‌شناسم. ایشان چند جلد از نامنامه‌های ترکی اصیل و ناب را چاپ کرده‌اند، و جلد حاضر به دنبال مجلدات پیشین، نشانی دیگر از تلاش ایشان برای احیای نامهای زیبا و دلنشین، پر مضمون و نیکو بیان ترکی است که پدران و مادران جوان را در نام نیکو نهادن بر فرزندان خود به کار خواهد آمد. من، تلاش ایشان را ارج می‌نهم و امیدوار هستم و یقین دارم که این تلاش، خیزابه‌های فرهنگی نسلی را که آسودگی را عدم می‌داند و زنده به آرام نداشتن هستند، منتج به نتایج مطلوب خواهد ساخت.

دکتر ح. م. صدیق

فروردین ۱۳۸۸ - تهران

گیرش

خوهرمتلی اوخوجونون گوردویو کیمی، آله کی کیتاب «آد» و «سوی آدی» آنلاییشینی داشییاراق قارشیمیزدادیر. سوزون داشیدییغی اجتماعی، سیاسی، مدنی و تاریخی یوک اونجا آغیر و اونجا اؤنملی دیر کی، اونولا باغلی سوز دئمک ده بیر او قدر مسئولیت یاخود سوروملولوق ایسته ییر. آد دئدییمیز دانیشیق بؤلمه سی و گراماتیک بیر پارچا ائله بیر ده یر و اهمییتت صاحب دیر کی، اونو، بونجا مین و میلیون ایللرین گلیب گنجدیینه باخمایاراق ایتیرمه ییب و هرگون موعاصیر دوروم حابئله وضییتت گؤره ده ییشیب یئنی لشمه یی ده باشارمیش دیر.

یؤیوک تانری طرفیندن انسان اوغلونا آن بویؤک و تاسیز پای کیمی بخش اندیلن دیلین بؤیوک بیر بؤلومونو همین سوز یعنی «آد» اؤز اوزرینه آلاراق، اجتماعیان ایستر جوغرافی، ایستر انسانی و ایستر تاریخی قوللارینی یؤنلتمیش و بوتون وارلیغین اورتاق گؤزل لییینی اؤزونون پارلاق آیناسیندا آچیب گؤسترمیش دیر. بوتون دیلچی عالیملرین بیلدییی کیمی، دیلچیلیک علمینین گؤرکملی و قبابریق بیر قولو دا «توپونیم - یئر آدلاری» اولاراق اورتایا چیخیب اؤیره نیلمه یه باشلامیش دیر. هر بیر اؤلکه و بؤلگه نین توپونیمی همین بؤلگه نین انسانی جوغرافیاسی کیمی ده اؤز وارلیغینی گؤسترمکده دیر. یئرلرین بوگونکو و دوننکی آدلاری اؤز طبیعی و انسانی شرایط لریندن آسیلی اولاراق یارانماسایدی، گنیش دونیامیزین اولدوقچا بؤیوک مسئله لریندن بیر یی ده ایتیب - باتما مؤوضوسو اولاجاقدی. همین ایتیب - باتما مؤوضوسو هر بیر خالقین اؤزونه عاید توپراق، وطن و بؤلگه سیله باغلی دیر طبیعی.

توپونیم یا دا یئر آدلاری بو قدر اؤنملی اولدوغو بیر حالدا، انسانلارین آد و سوی آدلارینین گئنئل و عمومی ده یری ده آیدینلاشیر. آدلار گراماتیک باخیمدان خصوصی و عمومی قوللارا بؤلونرک، دیلین و دیلچیلیک علمینین ذیروه سینه یوکسلمیش، هر بیر جانلی یاخود جانسیز وارلیغین عمومی و خصوصی ده یرینی اؤزل بیر جدول و آیدین بیر چاپدا آیرد اتمیش دیر. بیر آدین اوزون مین ایلیک لر بویونجا اجتماعیان داوام اندیب یاشاماسی، اونون انسانلارین گوندلیک حیاتلارینداکی تأثیر و کؤلگه سین ی گؤسترمکده دیر. آد ائله بیر کلیمه و ائله بیر سوز وارلیغی دیر کی، یارانمیشلارین اشرفی و اوستونو سایلان انسان اوغلونون آند قایناغینا بئله چئوریلیر و انسانلار اؤز حاق حا بئله سؤزلرینی ایناندیریب ایستکلرینی یئرینه یئتیرمک اوچون آدا آند ایچیرلر.

بونولا دا دئمک اولار کی، آد اؤزو ده دیلر، کلیمه لر و سؤزلر آراسیندا موقددس بیر وارلیق کیمی چیخیش اندیر. آد هم آدرئس کیمی، هم ده قورور وثریجی ایز وارلیغی اولاراق اؤز صاحبیینی دوشوندورور. تصادوفی دئییل کی، هر بیر اوشاق، یئر، شهر، کند، داغ، دره و مینلرجه وارلیغین آدینی

آيىرىب سىچىنچە، انسانلار بوتون بىلىك و معلوماتلارنى بىر يىرە يىغىر و حتتا باشقالارنىن دا گۇرۇش و دوشونچە لرىنى اۇيرە نىرلر. آدىن بىر دە انستىتىك - گۇزلىك يانى واردىر. آدلارى اوغلان - قىز آدلارى اولاراق آيىردىغىمىز زامان، اونلارنى گۇزلىك يۇنلرىنى دە درىندن دوشونوروك.

انسان آدلارنىن سئوگى، باشارى، قارامانلىق، سوي - كۆك، ائل - طايفا، اۆلكە، ... كىمى جەھتلىرى دە گۇز اۇنۇندە دىر.

هئىچ بىر وارلىق آدسىز دوشونولمە دىيى كىمى، هئىچ بىر آد دا معناسىز دوشونولمور. هر بىر آدىن معناسى ايسە اونون داشىدىغى تارىخى - اجتماعى و سىياسى - مدنى دە يرلردن آسىلى دىر.

مىللەت لرىن مىفولوگىيا تارىخىنى گۇز اۇنۇنە آلمىش اولورساق، آدلارنى نئجە و نه قدر گئىچمىشە باغلى اولوب ددە - بالارنى معنوى قالىقلارنى قۇرودوقلارى دا آنلاشيلار. بو آرادا بۇيوك تورك مىللىتى نىن دە اوزون تارىخلى و گئنىش معنالى مىفولوگىياسى مۇوضو اولاراق گۇتور - قوى اندىلە يىلر. تورك آدلارى و سوي آدلارنىن انسان طبيعتىدن و انسانى جوغرافىيادان قايناقلاىب بو گونكو شرايطە گلىب چاتماسى دا دوشونوروجودور. تورك آدلارنىن ظرافتى، طبيعتلە ياناشىلىغى، جىنسىت اولاراق آيرىلماماسى يالنىز اينجە ليك اولاراق ايكيه (قادىن - ائركك) آيرىلماسى دا ائله بىر اينجە ليە صاحب دىركى، هر بىر ائشىدىنى و اوخويانى حىيران بوراخىر.

دىلن فونىتىكاسى، سس آردىجىللىغى، گراماتىك يا خود دىل بىلگىسى قانونلارى دا آدىن قورولوش و مارفالوگىياسىندا اوزه چىخىر. آدلار هر دۇنە سسلندىكجە، سانكى دىنلە ين اوچون يئنى بىر تعليم و اۇيرنىم پرده سى آچىلىر. بو، تورك دىلنىن گئنىش لئكسىكاسىنى اورتايا قويور و بىزدكى سۇز قاىناغى ياخود معنا علمىنىن درىللىنىنى آچىق بىر فورمادا آيدىنلاشدىرىر. بوراسى دا معلومدور كى، آدى و سوي آدىنى سئىچن ياخود سئىچنلر دە شرط اولاراق دانىشلىمالي دىر. اجتىمادا بىر چوخ گۇزل و روح وئرن آدلارنى يانى سىرا، بىر چوخ آنلامسىز و ايچ اينجىدىجى آدلار دا گۇرونمكده دىر. هر دن ائله اولور كى، آدى سئىچن بىرى اونون آد، نئجە ليك، ظرف، ظرفلىك، فعل، ايلگىج، باغلايىجى، ياردىمىجى فعل، اساس فعل اولدوغونو آيىرد ائدە مه يىب، نئجە دئىرلر آغزىنا گلنى و قولاغى ائشىدىنى آد اولاراق گۇتورور و بو دوغرو دئىل دىر.

اوزون بىر عۇمور ياشاماسىنى ايستە دىيمىز آدلارى هر طرفلى و هر جەھتلى دوشونمك لازىم دىر. اونلارنى سئىچىم و آراشدىرىلماسىندا بىلىك صاحىلرىنە باش - وورمالي و گركن بىلىيى آلكماق دوزگون و مقصدە اويغون گۇرونور.

اليمىزدكى كىتاب يا دا آدلار توپلوسونا گلىنچە، آچىق - آيدىن دئمە لىم كى، كىتابا دوزولن سۇزلىرىن حامىسى آد دئىل دىر و اونلارنى چوخوسو تارىخىنى گئىچىرىمىش و آنجاق بىر قالىق كىمى دىلمىزىن آسكى لابراتوارىندا يئر آلمىش صىفت، بىرلشيك آد، دئىم، ساده دانىشيق بۇلمە سى و شرايطدن آسىلى اولاراق اورتايا چىخان حادىثە لر قالىغى دىر و همىن اثر حۇمرمتلى قارداشىم فرهاد جوادى نىن اوچونجو آدلار توپلوسو اولاراق ايشيق اوزو گۇره جك دىر. بو او دئمك دئىل دىر كى، اونون دە ير و اهمىت درجه سى دوشورولسون، ساده جه او دئمك دىر كى، جناب جوادى همىن آدلارى كسىن اولاراق سئىچىب بوگونكو اوشاقلار اوچون نظرده توتماق دئىل، بۇيوك گئىچمىش بۇيوك انسانلارنىن بۇيوك علمى - اجتماعى حركت و عمللرلە تانىش ائتمك اوچون توپلامىش دىر. بو باخىمدان، اثر اۇز يئرىنى آلىر و اونون ايچرىسىندن هر بىر آد و سوي آدىنى سئىچن كىمسە يوخارىدا دندىكلرىمىزى دوشونمە لى و سونرا سئودىيى سوزو گۇتورمە لى دىر.

عزىز قارداشىم فرهاد جنابلارى همىن كىتابا «اۇن سۇز» يازماغىنىزى خواهىش ائدىرم دئىه بىزه اوز توتدوغو زامان، اونلارنى بوندان اۇنجه دە همىن باشلىقلار آلتىندا كىتاب بوراخدىقلارنى گۇز اۇنۇنە آلىب راضىلىغىمى بىلدىردىم. بو راضىلىق و قبولون آرخاسىندا اۇز تنقىدى دوشونجه و فىكىرلرىمە دە يئر آيىردىم. اومارام كى، حۇمرمتلى دوستوم منى باشا دوشر بئله آچىق و اۇرتوسوز گۇرۇشلرىمدن اينجىمىز. سۇزومون سونوندا علم و انسانلىق اوغروندا چالىشىب آمك وئرن انسانلار او جوملە دن قارداشىم فرهاد جوادى جنابلارىنا ساغول دئىه اۆلكە و مىللىتىمىز اوچون داحا آيدىن گونلر دىلە يىرم.

دىل و ادبىيات علملىرى دوقتورو على داشىن

۱۳۸۸/۱/۲۰ - تبرىز

توپونیم لرین آنلامی

اینسان اوغلو اوزونو تانیقدان بری سیمگه لرله یاشامیش اولناری اوز حیاتیندا آچیق جا جانلتمیش و بیر چوخ یترده او یتره اویقون سیمگه لر یاراتمیش دیر. تاریخی آراشدیرمالار گوستریر کی بو سیمگه لر زامان سوره سینده اینسان مفکوره سی ایله قیدالانمیش داها دا اطرافلی گنیشلمیش سونرا طبیعت ده اولان سوال لارا جواب اولاراق اوزه چیخمیش دیر. ائله بیر اطرافیمیزا ، ائومیزه حتی یاشامیمیزدا معنوی حیاتا اوتری بیر باخاق : یاشامیمیزدا مقدس یئرلرین رولو، عیبادتگاهلار، مقدس داغلار، مقدس داشلار، مقدس آغاچلار، نذیرلر، سوفالار و حتی داغیتیلان نذیر یتمکله هامی سی بیر نوعی اینسانلارین حیاتیندا بیلیمه ین و سیرر قالان سواللارین جوابی اولاراق قیمت له نیر بعضا مقدس له شیر و نهایت سولیمیزا جواب دا اولماسا اینسانی معین درجه ده تطمین ائدیر.

سیمگه لر اساس اعتباری ایله ایکی بولومه آیرماق مومکون دور :

مادی سیمگه لر و معنوی سیمگه لر .

اینسان لا علاقه دار اولان مادی سیمگه لر اینسانین مادی اولاراق یاشامیندا اونملی رول اونیا یان سیمگه لر دیر. یوخاری دا آدلارینی چکدیگیمیز اورنک لرله یاناشی، مثلا قیبرستان دا کوچ هیکلی و یا قیبر اوسته دیک قویولان داشلار تورپاق آلتیندا یاتان اینسانین او بیر دونا دا دیم دیک حیاتینا دوام ائتمه سینه بیر ایشارتدیر. بایرام گونونده اوتدان آتیلماق، پسلیک ده ن قورتولماق معناسینی داشییر و بالیق آلیب بایرام دا سرگی له مه ک تورک مفکوره سینه گوره حیاتین یثنی ده ن باشلانماسی دئمک دیر.

معنوی سیمگه لر ایسه اینسان اوغلونون مراسیملری ، اینانچ لاری، دونیا باخیش لاری و خیلاصه اونون بوتون حیاتی نی بورویه ن معنوی عونصورلر دیر. معنوی مفکوره اینسانین مادی حیاتیندا شکیل آلاراق گوز اونونه سرگی لنیر. بونا گوره دیر کی بیر توپلومدا معنوی مفکوره نین آراشدیریلماسی او خالقین داها ده رین ده ن آراشدیریلماسی یاردیمچی اولور. ماکرو دوزنی ده تورکلرین حیاتی نی عمومیتله نچه آشاما تشکیل ائدیر. بو آشاملاری بعضا ایره لی له مه سی ایله آنیمیس، تومیس، شامانیس و دینی گوروشلره بولمک مومکون دور. البته قئید ائتمک لازیمدیر کی بو مفکوره لر زامان گنچدیگجه ده ییشیب باشقا شکیللره دونه ر آنجاق بو شکیللرین دونه سی مادی دونیامیزدا دا اوز عکس صداسینی تاپیر. طبیعت و حتی ایندیکی معنوی حیاتیمیزدا زامان فرقلی دنیا آنلایشی سیستمینده ن گوردویوموز اورنک لر بو مساله یه گوره دیر. بو فرقلی دونیالاری آدلاردا (توپونیم ، ائتونیم لر ، هیدرونیم لر و...) دا گوره بیلیریک. بو مساله یه داها سونرا قایداجاییق.

اینسان گوروشلرینده آنی میزم آشاماسینا گلینجه قئید ائتمه لییک اینسان اوغلو اوزونو تانیدیگی ایلک گونده ن بری طبیعت ده اولان هر بیر اونملی جانسیز عونصوره جان باغیشلامیش اونو جانلی تصور ائده رمیش . چونکو قدیم اینسانلار اینسانین ان بویوک یاردیمچی سی اولان طبیعتی جانسیز تصور ائده بیلیرمیش. بو مفکوره یه اساسا ایمیش کی داغ - داش ، چای لار، آغاچلار مقدس له شیر و آد اولاراق ایستیفاده اولونور. بالقیز آغاچ، سولطان ساوالان، شفالی چای لار و س . اینسانین آنیمیزم دورونده ن یادداشلاریمیزدا قالان عونصورلرده ن دیر.

توتیمز آشاماسینا گلینجه زامان سوره سینده توتیمیزی آنیمیزمین داها ایره لی لمیش شکلی اولاراق گوروروک.

بو آشامادا اینسان اوغلو اطرافیندا اولان گوجلو حیوان لاری سمبول اولاراق گوتورور و اونو « اونقون » اولاراق تانیملادی. اونقون کلمه سی و اونون ایشلوینه اوغوزلارین 24 قبیله سینه دونه دونه راست گلیریک. عموم تورکلرین ان بویوک توتم لرینده ن بیر اولاراق تانینان « قورد » تورکلرین تاریخ بویو شفا و ثریجی و اونجولو اولموشدور. تورکلرده خصوصیه آذربایجانلیلاردا قورد موضوعلو توپونیم لره بوللوجا راست گلمک مومکون دور .

اینسان لار زامان ایره لی لدیکجه بو ایلکل ساییلان مفکوره نی ده آشدیلار و فلسفه ایله دولو بیر حایات قوردولار. بو مفکوره یه آیین لر ، غیر عادی گوجلر قاتیلیب عمومیتله شامانیزم آدلاندی. سمبولیک ایشلره و حتی مراسیم لره داها آغیرلیق و ثرمه، مثلا طوی دا قیرمیزی آلما آتماق، آخیر چرشنه ده اوت اوستونده ن آتیلماق حتی تورکلرین حیاتیندا مقدس رنگ لر بو مفکوره یه آیددیر .. گینه ده بیر چوخ توپونیم لریمیز یعنی اسکی ده ن قالان یادیگارلار بو مفکوره یه آیددیر. قیزیل دره، گوی گوز، آخ تپه و س.

یوخاری دا آدلاری نی چکدیگیمیز آشاملار تورک اینسانین معنوی مفکوره سینی تشکیل ائتمه بیله مادی سویه ده ده تورکلرین حایاتینی دا ائتگی له میش هله ده ائتگی له مکده دیر .

عمومیتله تورک تاریخی آراشدیدیمیزدا بیر چوخ زامانلار آید سندزلیک اورتاملارا راست گلمک مومکوندور. چونکو تورک خالق پسیکولوژی سینین ان باریز فاکتورلرینده ن بیرسی اوز تاریخین یازماماسی دیر. آنجاق بو سندسزلیک اورتامی اسکی زامانلاردان قالان ایزلرله یثنی ده ن جانلتماق مومکوندور.

اسکی تورک تاریخی آراشدیریدقا عمومیتله، و آذربایجاندا تورک کیملیگینین ایزلرینی تاپماق دا خصوصیه آدلارین روللاری آپ آچیق دیر. بونا گوره توپونیم لر، ائتونیم لر آذربایجان و عموم تورک

تاریخ تحقیق و کنکاش نامهای اشخاص

در خصوص تحقیق و کنکاش نامهای اشخاص در تورکولوژی، واژه‌ی «آنتروپونیمیکا» مشکل از واژه‌ی یونانی «آنتروپوس Antropos» به معنی «انسان» و واژه‌ی «اونوما Onoma» به معنی «اسم»، «نام» بوده و در کل به معنی «نام شخص» می‌باشد و شعبه‌ای پیچیده، مرکب و بسیار وسیعی از علم آموزش اسامی خاص یعنی «اونوماستیکا Onomastika» است که ساخت و تشکیل اسامی اشخاص، آداب و رسوم نامگذاری، تعویض نام و جایگاه آن در سیستم «نام» و «اسامی» و رابطه‌ی متقابل آن با دیگر اسامی، خصوصیات و ویژگیهای گرامری، اورفوگرافیکی Orfografik، فونتیکی و اسلوب لئکسیک - سمانتیک آن را تحقیق و بررسی می‌کند.

به مجموعه‌ی نام اصلی، نام پدر، نام فامیلی (خانوادگی)، تخلص (نام مستعار)، عنوان و لقب، کنیه، نسب، عنوانهای افتخاری، «آنتروپونیم Antroponim» یا «آنتروپونیمیا Antroponimiya» گفته می‌شود. آنتروپونیم‌ها در تمامی ادوار، در ارتباط با تاریخ، طرز زندگی و معیشت، پسیکولوژی ملی، آداب و رسوم، عقاید و باورهای دینی و مذهبی، دیدگاهها و جهان بینی‌ها، رشد درجه‌ی علمی و مدنی، عشق و دل بستگی به حیات و طبیعت، خواسته‌ها و آرزوها و آمال خلق الناس، به منصفی ظهور در آمده است و در طی قرن‌ها و هزاره‌ها، سیر و روند تکاملی خویش را پیموده است. به همین خاطر نیز در بین آنتروپونیم‌های معاصر، به اسامی اشخاص که در مراحل مختلف رشد و تکامل جمعیت‌های بشری به وجود آمده‌اند، بر می‌خوریم. آن اسامی، قدیمی‌ترین فرم و همچنین قوانین و قواعد زبان ما (ترکی) را در خود حفظ و محافظت نموده و نگهداشته‌اند.

انسان به عنوان یک موجود و هستی پس از تولد و پیدایش، شروع به نامگذاری اشیا و موجودات جاندار و بی‌جان محیط اطراف خود نموده، حتی به خویش نیز اسامی و عناوین مختلف داده است. تاریخ ظهور و پیدایش اسامی اشخاص، خود به اندازه‌ی تاریخ بشر قدمت دارد. در قدیمی‌ترین نمونه‌های سنگ نوشته‌ی ملل ترک یعنی سنگ نوشته‌های اورخون - یشی سنی «و داستانهای ده ده قورقود، در جوار اسامی با مسمی و پرصلابت، در خصوص آداب و رسوم نامگذاری و نام نهادن در سیستم نامگذاری ترکان باستان نیز، معلومات و اطلاعات بسیار پربرای نهفته شده است.

در خصوص فراگیری اسامی اشخاص از بُعد علمی، در اثر مشهور انسکلوپدیک عالم بزرگ زبانشناس قرن یازدهم میلادی محمود کاشغری در «دیوان لغات ترک» بر می‌خوریم.

او در اثر انسکلوپدیک خود در خصوص تعداد بسیاری از واحدها و عناصر «اونوماستیک Onomastik» یعنی توپونیم (سرزمین، شهر، رود، کوه و...)، آنتروپونیم (لقب، نام اصلی، نام فامیلی، عنوان و نام

تاریخ و کولتورونو آراشدیماقدا بیزلری چوخ دوشوندورور .بیلیندیگی کیمی توپونیم جوغرافیایی آدلارا و ائتتونیم طایفا آدلارا دیلمکده دیر.

توپونیم و ائتتونیم آراشدیرمالاریندا عمومیتله بو قاتلاری گورمک مومکوندور:

۱- اینسان مفکوره سینی بیلدیره ن سیستملر:

الف) آنیمیزم

ب) توتیمیزم

ج) شامانیزم

۲- اینسانین باغلی اولدوغو ائل اوبانی گوستریر

۳- ایندی آرامیزدا اولمایان تاریخی طایفالاری گوستریر :خلج، ایگدیر

۴- تاریخی آداملارین آدلارینی بیلدیریر :سولطان احمد، نادیر تپه سی

۵- معنلاری هله لیک بیلیمه ین آدلار

آذربایجاندا معین درجه ده ایلک ساییلان توپونیم آراشدیرمالاری احمد کسروی طرفینده ن باشلاندی . لاکین بیلیندیگی کیمی اونون غیر علمی طرف کشلیگی آذربایجان توپونیم و ائتتونیم مساله لرین آراشدیرلماسینا نه اینکی یاردیم اتمه دی بلکه داها دا ضرر وئردی کی بو ضررلرین تیممه سی هله ده دوام اندیر. آنجاق سون زامانلار توپونیم آراشدیرمالاری آذربایجان شوناسلیق دا اوز یئرینی آلیر. حورمتلی عالیم فرهاد جوادنی نین بو ده گرلی مجموعه سینده اوزه لیکله بو تاریخی - جوغرافیایی آدلارا گنیش سویه ده یتر وئرلمیشدیر .معنوی سرمایه لریمیزده ن ساییلان توپونیم لر و اونون ایضاحاتی دندیگیمیز کیمی تاریخ و کولتوروموزون عوض سیز ماتریاللاریندان بیرسی سایلیر.

عمومیتله تاریخی آدلارین آراشدیرماسندا بیر سیرا چتین لیک لریمیز وار .بو چتین لیک لر توپونیم لری بیغماق باشدا اولماقلا آدلارین دقیق و بللی باشلی علمی ایستقامت ده آچیقلاماسی دیر. آذربایجان دا اسکی مدنیت لرین بشیگی اولدوغونندان دلایلی موختلیف تورک طایفالاری بورادا مسکونلاشمیش لار. سومثر لر، آراتتالار، هورریلر، اوراتولار ماننلار، مادلار، آس لاروس. هر بیرسی اوز زنگین مدنیت لرینده بیر نئجه صحیفه تورک مدنیت کیتابینا آرتیرمیش ایزلرینی توپونیم لر واسیطه سیله بیزه یادیکار قوموشلار .بو ایسه آدلارین کونون آراشدیرلماسینین نه قده ر چتین اولدوغون لاکین تاریخ و مدنیتیمیزین داها دا آچیقلیغا قاووشولماسینا یاردیم اندیر.

دکتر توحید ملک زاده دیلمقانی

اورمیه

افتخاری و ...)، اتونیم etnonim (اسامی ملل، قبیله، طایفه) و غیره، معلومات و اطلاعات بسیار غنی و پر بار علمی، ارائه نموده است.

اگر چه شاعر مشهور آذربایجانی «نظامی گنجوی» در خصوص تحقیق و تفسیر اسامی خاص، کتاب یا اثری مستقل و جداگانه را به قلم در نیاورده‌اند، ولی در خمسه‌ی خویش، در خصوص اتیمولوژی اسامی صدها سرزمین و دیار، شهر، ملت، شخص، سیارات و کرات، رستنی‌ها، حیوانات، میف‌ها و سایر ... نظرات و عقایدی خاص و معینی را اظهار و بیان نموده‌اند که تحقیق، تدقیق و کاوش جداگانه در خصوص آنها، کاری است بس مهم و جالب و ارزشمند.

«ضیاء بنیادوف» عالم و مورخ مشهور و فقیه آذربایجانی در مقاله‌ی خویش تحت عنوان «خواجه نصیرالدین طوسی و رشد و تکامل علم در آذربایجان سده‌ی سیزدهم میلادی اذعان می‌دارد که نویسنده «فوتی Fuvəti» در اثر پنجاه جلدی خویش بنام «مجموعه معلومات مختصر در مورد القاب» در خصوص صدها تن از دانشمندان و محققینی که در مرکز علمی و رصدخانه‌ی مراغه (تاسیس یافته توسطخواجه نصیرالدین طوسی)، به کار و تحقیق مشغول بودند، معلومات و اطلاعات گرانقدری ارائه نموده و نامهای اصلی، القاب، نسب، عنوانهای افتخاری و کنیه آنان را توضیح و بازگو نموده است.

در دو اثر مشهور مورخ مشهور فضل اله رشیدالدین (زیسته در قرون ۱۳ و ۱۴ م) به نامهای «جامع التواریخ» و «اوغوزنامه»، از آداب و رسوم نامگذاری و خصوصیات و ویژگیهای تعویض نامها، به طور وسیع سخن رانده شده است و همین موارد را عالم و دانشمند مشهور قرن چهاردهم «محمد بن هندوشاه نخجوانی» نیز در اثر معروف خود «دستور الکاتب فی تعیین المراتب» (قواعد تعیین درجات و رتبه‌ها برای کاتبین) در خصوص قواعد و مقررات مراجعت نمایندگان طبقات حاکم جامعه به بارگاه حکمران و سلطان و همچنین اسامی، القاب و عناوین، درجه و نامهای افتخاری آنان معلومات و اطلاعات بسیار گرانقدر و پر باری را ارائه نموده است.

توجه و حساسیت بسیار موجود در خصوص اسم‌ها در دنیای مشرق زمین، علی‌الخصوص ترکان، به سیستم «نام» بسیاری از ممالک و ملل، از آن جمله روسها نیز تاثیر خود را نهاده است و به همین خاطر از قرون سیزده و چهارده میلادی در لغات ترتیب یافته به زبان روسی، اسامی اشخاص نیز جایی برای خود باز کرده و درج می‌گردند. از قرن هیجده به بعد به همراه اسامی خاص، اسامی اشخاص و افراد نیز دقت نظر فیلولوگ‌ها (زبان‌شناسان) و مورخین را به خود جلب کرده است. این فاکتورها و اسناد بار دیگر ثابت می‌کنند که، تاریخ نظر و دقت در خصوص توضیح و تفسیر اتروپونیم‌های ترک (اسامی اشخاص ترک)

بسیار قدیم و دورتر می‌باشد و همچنین در ظهور و پیدایش اولین لغات (فرهنگ) اسامی در زبانهای گوناگون از جمله روسها نیز تاثیر خود را نهاده است.

رسم و رسوم توضیح و تفسیر اسامی خاص به طور وسیع و گسترده در کتب تاریخ خصوصاً در سده‌های میانی توسط مامور عالی‌رتبه دولتی، شاعر و عالم مشهور قرن نوزدهم میلادی «ع.باکی خانوف» در اثر خویش بنام «گلستان ارم» تداوم یافته و در این اثر، بسیاری از اسامی خاص (توپونیم، اتروپونیم و سایر) را به طور وسیع و گسترده توضیح و تفسیر نموده است. «ع. باکی خانوف» در ماههای آوریل و مای سال ۱۸۴۳ میلادی مطالبی را تحت عنوان «اسامی و القاب» به تحریر آورده و به کمیته‌ی تعیین حقوق و امتیازات فنودالهای مسلمان ممالک «ماوراء قفقاز» تقدیم نموده بود.

او در این اثر نه تنها آذربایجان بلکه در اتروپونیمیکای ترک، برای اولین بار، در خصوص اتیمولوژی عناوین و القاب «خان»، «سلطان»، «ملک»، «بیگ»، «آغا»، «ترخان» و سایر، معلومات و اطلاعات با ارزشی ارائه نموده و وجه تمایز القاب و نامهای افتخاری را از یکدیگر توضیح و تشریح کرده‌اند. مولف به طور کامل واژه‌ی «خان» را به معنی حکمدار، سلطان و لقبی که بیانگر رتبه و مقام حکمرانی و سلطانی است و همچنین نام و عنوان فخری و افتخاری آنرا توضیح و تفسیر نموده‌اند. این اثر «ع.باکی خانوف» برای اونوماستیکای عموم ترکان، دارای اهمیت بسیار بزرگی می‌باشد.

اونوماتولوگ مشهور تاتار «ق.ستاروف» اظهار می‌دارد که از سال ۱۸۵۹ میلادی «س.مئینکوا» و از سال ۱۸۶۳ میلادی نیز «و.و.وولیا مینوا - زرننوا» اسامی ترکان تاتار را تحقیق و کنکاش نموده‌اند و صرفاً از این تاریخ به بعد اولین تحقیقات اتروپونیمیکای روس پا به عرصه‌ی وجود می‌گذارد و در سال ۱۸۸۶ میلادی «ای.پ. کارنوویچ» و در سال ۱۸۹۱ میلادی «آ. سوکولوف» تحقیقات خودشان مربوط به اسامی اشخاص را ارائه می‌دهند.

«و.رادولوف» در سال ۱۸۹۱ میلادی در مقاله‌ی خویش تحت عنوان «القاب و اسامی خانهای اویغور» برای نخستین بار در خصوص القاب و عنوانهای افتخاری خوانین اویغوران قدیم، بحث و گفتگو نموده است. یکی از مهمترین و وسیع ترین بخش‌های اتروپونیمها را تیتول و القاب تشکیل می‌دهد. تمایز و اشتقاق تیتول‌ها و القاب از نامها و اسامی خاص و تحقیق و کنکاش آنان به طور منفرد و متمایز از هم کاری است بسیار مشکل و دشوار و به خاطر همین مشکل نیز اولین محققین روسی، تیتول‌ها و القاب را به همراه اسامی خاص و حتی با نامهای فامیلی، یکجا و در یک مجموعه تحقیق و بررسی نموده بودند و در عین حال همزمان با آن بدین سبب در روسیه اسامی فامیلی ساخته شده از القاب به حدی گسترش یافت که گاهی تمایز آنها از هم بسیار سخت و دشوار بود. تصادفی نیست که «آ.سوکولوف» در اثر خود تحت عنوان

قرن بیستم به شمار می‌رود و جای بسی تاسف است که این اثر پر ارزش در بین دیگر ترکان جهان در حد قدر و منزلت و شان خود انعکاس نیافته است. در سال ۱۹۳۶ م. «آ.آ. ساتی بالوف» مقاله‌ی خویش تحت عنوان «در خصوص اسامی اشخاص ترکان کوموک» را به تحریر در آورد و لاکن تحقیق و کنکاش همه جانبه در خصوص اسامی و آنتروپونیم‌های ترک نیز به مانند وضعیت حاکم و موجود در آنتروپونیمیکای روس، همانا از سالهای ۷۰ قرن بیستم شروع شد و کسانی چون «ت. ژانوزاکوف»، «ای. بنگما توف» و «ق. ستاروف» خدمات بزرگی را در این راه بذل نمودند. اونوماتولوگ قزاقی «ت. ژانوزاکوف» برای نخستین بار در این موضوع تحت عنوان «اسامی اشخاص در زبان قزاق» تز خود را نوشته و از آن دفاع نمود.

او تشکیل آنتروپونیم‌ها را در زبان قزاقی و خصوصیات لئکسیک - سمانتیک و گرامری آنها را به شکل گسترده و وسیعی، تحقیق و تحلیل نموده بود. این عالم جوان در همان سال اثر خویش را تحت عنوان «مسائل آکتوال اونوماستیکای زبان قزاقی» چاپ و نشر نمود. مولف در این اثر در خصوص آداب و رسوم و عادات موجود در ارتباط با اسامی اشخاص، معلومات و اطلاعات پر باری را ارائه نموده و اسامی اصلی را از بُعد لئکسیک - سمانتیک گروه بندی و طبقه بندی نموده است. «ت. ژانوزاکوف» در اثر خویش تحت عنوان «اسمهای خاص در زبان قزاقی» به همراه آنتروپونیم‌ها، اسامی خاص دیگر و واژه‌های اونوماستیکای را به طور وسیع و گسترده ای تحقیق و تحلیل نموده است. در فصل‌های ویژه‌ی کتاب با عنوانهای «ساختار گرامری اسامی خاص» و «ویژگی‌های لئکسیک - سمانتیک اسامی خاص»، انواع ساختارها و دیگر خصوصیات لئکسیک - سمانتیک و گرامری اسامی خاص به طور وسیع و گسترده‌ای تحلیل گشته است. کتاب دیگر او که با همکاری «ی. پ. بلوئوسو و Belousov» بنام «کدامین نامها را باید برگزید» بیشتر از بقیه‌ی آثار کارایی و محتوا دارد.

«ت. ژانوزاکوف» در کتابهای خویش بنامهای «تاریخ نامهای قزاقی» و «اسمتان چیست؟» و سایر کتابهایش و همچنین در بیش از صد مقاله‌ی خود بعضی از مسائل و مشکلات و پروبلیم‌های اونوماستیکای آنتروپونیمیکای قزاق را مطرح و در حل آنها سعی و تلاش خویش را مصروف نموده بود. او متمرکزترین اونوماتولوگ محقق می باشد که آنتروپونیمهای ترک را به شکل وسیع و گسترده‌ای تحقیق و تحلیل نموده است.

کاری را که «ژانوزاکوف» در مورد اونوماستیکای قزاق شروع کرده بود، «ای. بنگماتوف» نیز در مورد آنتروپونیمیکای ازبک انجام داده و آنرا تداوم و تکامل بخشید. او در سال ۱۹۶۵ م. تز نامزدی دکترای خویش را در موضوع «آنتروپونیمیکای زبان ازبک» ارائه و از آن دفاع نمود. او در تز خویش در مورد

«اسامی و القاب روسی» در قرن ۱۷ میلادی و «ن. م. توپیکوف» در اثر خود تحت عنوان «یادداشت‌هایی در خصوص تاریخ اسامی قدیمی اشخاص روس» نتوانسته بودند تا در این آثار خویش اسم اصلی، لقب و نامهای فامیلی (خانوادگی) را از هم متمایز و جدا سازند و در خصوص آنها یکجا و کاملت بحث و تفسیر نموده‌اند. «آ. م. سنلیشئف»: در اثر خویش تحت عنوان «ظهور و پیدایش اسامی اشخاص، فامیلی و القاب روس» در خصوص اسامی اشخاص و فامیلی و القاب، معلومات و اطلاعات وسیع و گسترده ای را ارائه نموده و در مبحث آنتروپونیمیکای روسی، برای نخستین بار آنها را از هم متمایز و گروه بندی کرده بود. تحقیق و بررسی آنتروپونیم‌های ترک نیز در سالهای اوائل قرن بیستم، محض با اسامی «و. آ. قوردلئفسکی» و «آ. ن. سامویلوویچ» وابسته است.

«و. آ. قوردلئفسکی» در سال ۱۹۱۰ میلادی در اثر خویش تحت عنوان «تولد فرزند و تربیت او» از آداب و رسوم نامگذاری سخن رانده است و در مقاله‌ی دیگر خود به سال ۱۹۱۳ م. تحت عنوان «در خصوص اسامی اشخاص در بین عثمانی‌ها»، همان بینش و تفکرات حاکم در اثر اول خویش را، به طور وسیع و گسترده مطرح و ابراز نموده و برای نخستین بار القاب موجود در زبانهای مختلف ترک را از هم متمایز، گروه بندی و تصنیف نموده بود. او در مونوگرافیای تالیف خویش مبنی بر موضوع تاریخی تحت عنوان «دولت سلجوقیان آسیای صغیر» به بعضی مسائل و پروبلیم‌های موجود در آنتروپونیمیکای ترک اشاره نموده است. «آ. ن. سامویلوویچ» در سال ۱۹۱۱ در مقاله‌ی خویش تحت عنوان «در خصوص مسئله‌ی نامگذاری در بین طوایف ترک» در قبال اظهارنظرها و افکار «آ. قوردلئفسکی» (ارائه شده در مقاله‌ی خویش) به مخالفت برخاسته و مسائل موجود در خصوص آداب و رسوم نامگذاری را بیش از پیش و به طور مکمل، توضیح و تفسیر نموده است. او در سال ۱۹۱۵ م. در مقاله‌ی خویش تحت عنوان «کلامات ممنوعه در زبان زنان شوهردار - قزاق - قزاقیز» نیز نظریات مولفینی را که در خصوص این موضوع و مبحث «نام» سخن رانده بودند، تجزیه و تحلیل نموده و به این نتیجه رسیده بودند که زنان شوهر کرده‌ی قزاق - قزاقیز، فامیل و اقربای شوهر را با نام اصلی خودشان نه، بلکه با واژه و کلمه‌ی عمومی، به آنان مراجعت می کنند و یا در حق آنان سخن می گویند. عالم مشهور ترک «یسیم آتالای» در خصوص جمع آوری و چاپ اسامی قدیمی ترکی خدمتی بس بزرگ و عظیم نموده‌اند. او در سال ۱۹۲۱ میلادی در کتاب خود بنام «بزرگان ترک یا اسامی ترک» که در استانبول چاپ و نشر نمودند، در خصوص اسامی حدود ۶۰۰ تن از اشخاص و متشخصین که از منابعی چون دیوان لغات الترک محمود کاشغری، داستانهای «ده ده قورقود»، «ترجمه‌ی شجره‌ی ترکی» و دیگر آثار جمع آوری نموده بود، توضیحات و اطلاعات پر بار و گرانقدری را ارائه نموده‌اند. این اثر کاملترین دیوان لغات اسامی در خصوص آنتروپونیم‌های ترک در

«ن.آ.آباسکاکوف» در مقالات چاپ شده‌ی خود تحت عنوان «اسامی فامیلی روسی با ریشه و منشأ ترک» و حتی کتاب خویش تحت همین نام و عنوان (چاپ مسکو ۱۹۷۹) اتیمولوژی صدها نام فامیلی رایج در بین روسها را توضیح و تفسیر نموده است. در بین اسامی فامیلی که مولف در خصوص آنها توضیح و تفسیر نموده‌اند به تعداد کثیری از اسامی فامیلی بر می‌خوریم که از القاب تشکیل و ساخته شده‌اند. در مقاله‌ی نوشته شده توسط او تحت عنوان «ترکیب عنصر گل در اسامی زنان قاراقالباق» از اسامی زنانی که به واسطه‌ی ترکیب با واژه‌ی «گل» ساخته شده‌اند. بحث و گفتگو کرده است و آنها را توضیح و تفسیر نموده‌اند.

اونوماتولوگ مشهور تاجیک «آ.غفوروف» از زمان ارائه‌ی تز نامزدی دکترای خویش تحت عنوان «اسامی خاص اشخاص در زبان تاجیک» (چاپ دوشنبه ۱۹۶۴) در این مبحث شروع به تحقیق و کاوش نموده و تاکنون در بسیاری از مقالات و کتابهای خویش به نامهای «حکایت‌هایی در مورد اسامی»، «آسلان و سرو» (شیر و سرو)، «اسم و تاریخ»، در خصوص اتیمولوگیا (اتیمولوژی) و ظهور و پیدایش اسامی اشخاص، القاب، تیتولها، تخلص‌ها و اسامی فامیلی، افکار و نظریات بسیار ارزشمندی را ارائه نموده است.

«و.آ.نیکونوف» اونوماتولوگ مشهور و بزرگ روس در مورد رشد و تکامل و پیشرفت آنترپونیمیکای ملل ترک خدماتی بس بزرگ و بسیار گراندردی را ارائه نموده است. برخی مقالات او به طور محض و صرفاً در راستای تحقیق، تجزیه و تحلیل آنترپونیم‌های ملل ترک اختصاص یافته است. این عالم بزرگ روس در مقاله‌های خویش تحت عناوین «وجه تمایز اسامی اشخاص بر حسب جنسیت در بین ملل ترک» و «آداب و رسوم نامگذاری در بین ملل ترک» و سایر مقالاتش، در خصوص آداب و رسوم و عادات نام گذاری موجود در بین ملل ترک، معلومات و اطلاعات بسیار ارزنده‌ای را ارائه نموده و فرق بین اسامی مرد و زن را به موجب معانی آنان بازگو و نظریات در خور توجه و بسیار جالبی را در این خصوص ارائه نموده‌اند.

بانی، پیشگام و مسبب اصلی تشکیل کنفرانس‌های علمی - نظری در زمینه‌ی تحلیل و بررسی مسائل و پروبلم‌های گوناگون اونوماستیکای عموم ملل ترک در نظام اتحاد شوروی سابق، اونوماتولوگ مشهور و بزرگ روس «و.آ.نیکونوف» می‌باشد و کتاب او تحت عنوان "نام و جمعیت"، منبع و مرجع معتبر تمامی اونوماتولوگ‌ها می‌باشد. اثر مشهور و بسیار حجیم و بزرگ او تحت عنوان «اسامی اشخاص در بین ملل ترک» نیز داخل در همین کتاب است. در این اثر از خصوصیات لئکسیک - سمانتیک اسامی، آداب و رسوم و سنن نامگذاری، تحقیق، تجزیه و تحلیل آنترپونیم‌های ترک، به طور وسیع و گسترده‌ای بحث و سخن رانده است. مؤلف در این اثر نشان می‌دهد که بعضی ملل ترک در مقابل اعراب از خود مقاومت

حصول و ساخت اسامی، آداب و رسوم و سنن موجود در مراسم نامگذاری، معلومات و اطلاعات پرباری را ارائه نموده و کاتنگوریهای نام اصلی، نام پدر، نام فامیلی، لقب و سایر را تحقیق، کنکاش، تفسیر و تجزیه و تحلیل نموده است و خصوصیات و ویژگیهای گرامری و لئکسیکی آنها را توضیح و تشریح نموده است.

در کتاب او به نام «نامها و انسانها» (نوملار و اوداملار) نیز کاتنگوریهای مختلف اسم به شکل وسیع و گسترده‌ای تجزیه و تحلیل گشته و در کتاب لغت اسمهای اصلی نیز ارائه شده است. «ای.بنگماتوف» سه مقاله‌ی خویش را نیز تحت همین نام در شماره‌های ۱-۲-۳ مجله‌ی «فان واتورموش» در سال ۱۹۶۵ میلادی نشر و چاپ نموده بود.

«ای.بنگماتوف» در خصوص مسائل و پروبلم‌های مختلف موجود در آنترپونیمیکای ازبک بیش از صد کتاب و مقاله را تالیف نموده و «ح.علی یثف» در اثر خود بنام «پروبلم‌های عمومی آنترپونیمیکای» نیز نام این عالم برجسته را ذکر و در حق او و تحقیقاتش سخن رانده است.

اونوماتولوگ مشهور تاتار «ق.ف.ستاروف» نیز در خصوص تکامل و پیشرفت آنترپونیمیکای عموم ترکان، خدمات بزرگ و در خور تحسینی را ارائه فرموده است. در مقالات او در خصوص اسامی اشخاص، القاب، رتبه‌ها و درجات حکومتی (تیتولها)، اسامی تصغیری و عزیز، معلومات و اطلاعات گراندردی را ارائه نموده‌اند.

«ق.ستاروف» در اثر خود تحت عنوان «دوران تکامل و رشد اونوماستیکای تاتار و وظایف آن» در خصوص ایجاد و حصول اسامی خاص (به ویژه آنترپونیم‌ها و توپونیم‌ها) و رشد و تکامل آنان معلومات و اطلاعات پرباری را ارائه نموده و پرسپکتیوهای موجود در مقابل اونوماستیکای تاتار را معین و ترسیم نموده است.

واضح و معلوم است که در بین موضوعات مختلف و گوناگون متمایز از هم اونوماستیکای، علائق و ارتباط متقابل و مدوام وجود دارد. همچنانکه در زبان، به توپوآنترپونیم‌ها بر می‌خوریم، همچنین به آنترپوآنترپونیم‌ها نیز برخورد می‌کنیم. با این وصف تصادفی نیست که در کتاب «ق.ستاروف» تحت عنوان «آنترپوآنترپونیم‌های جمهوری خودمختار تاتارستان» این مسئله و پروبلم به طور وسیع منعکس یافته است.

دیگر کتاب او تحت عنوان «فرهنگ اسامی تاتار» نشر شده در سال ۱۹۸۱ م. بهره و حاصل زحمات سنگین او در طی سالیان مدید می‌باشد. در این کتاب اسامی تاتار به ترتیب حروف الفبا درج و به طور کامل و وسیع، توضیح و تفسیر گشته‌اند.

آنتروپونیمیکا Antroponimika

اسم شخص، شعبه ای پیچیده از علم اونوماستیکا، واژه ی یونانی مرکب از دو واژه ی «آنتروپوس Antropos» به معنی «انسان» و واژه ی «اونوما onoma» به معنی «اسم»، «نام»

اونوماستیکا onomastika

علم فراگیری اسامی خاص

آنتروپونیم (آنتروپونیمیا) Antropononim (Antroponimiya)

به مجموعه ی نام اصلی، نام پدر، نام فامیلی، تخلص، تیتول، کنیه، نسب، اسماء افتخاری و القاب گفته می شود.

اونوماتولوگ (اونوماتولوژ) Onomatolog

عالم و دانشمند متخصص در علم اونوماستیکا، عالم و متخصص نام شناسی یا اسم شناسی

تیتول Titul

۱- واژه ی فرانسوی (titulus). نام افتخاری که در جوامع فئودالی یا بورژوازی از نسلی به نسلی انتقال می یافت و یا بعداً اعطا می گشت. ۲- رتبه

توپونیم Toponim

واژه ای با ریشه و منشاء یونانی به معنی «نام جا و مکان»، «نام سرزمین»، «نام جغرافیایی» می باشد و از ترکیب دو واژه ی یونانی «توپوس topos» به معنی «جای»، «سرزمین»، «ناحیه» و «مکان» و واژه ی «اونوما onoma» به معنی «اسم» و «نام» می باشد و این واژه در کل اسامی سرزمین، شهر، رود، کوه و ... را در بر می گیرد.

لکسیکا leksika

مجموع لغات و واژه هائیکه در یک زبان یا لهجه به کار می رود.

لکسیکولوژی یا Leksikologiya

مرکب از دو واژه ی لکسیکو به معنی لغت، واژه و لوگوس logos به معنی نظریه و در کل به معنی لغت شناسی یا واژه شناسی می باشد و در علم زبانشناسی به بحث فراگیری ترکیب لغات می پردازد.

ارفوگرافیا orfografiya

نشان داده و دین اسلام را قبول نکردند. ترکان یا کوت و خاکاس، مسیحیت و «توون»ها نیز بودائیسیم را ارجح شمرده اند و به همین دلیل نیز در بین یا کوت ها و خاکاس ها، اسامی روسی و در بین «توون»ها نیز اسامی تبت - مغولی نسبت به دیگر اسامی برتریت یافته است.

سخن را به همینجا بس می کنیم و انشاء الله در جلد های آتی این کتاب بدانها پرداخته و در خصوص این مبحث به طور اجماع و اکمل به سخن خواهیم پرداخت و انشاء الله که این مقوله و گفته ها مورد پسند و مورد استفاده ی دوستان مبحث «آنتروپونیمیکا» یا «آنتروپونیمیا» و «اونوماتولوژی» قرار گرفته و از آن بهره مند گردند و به تألیفات حقیر تحت عنوان «فرهنگ نامهای ترکی» از این بُعد نیز، نگریسته و آنرا مورد تجزیه و تحلیل و ارزیابی قرار داده و نکات مثبت و منفی آنرا قید و حلاجی فرمایند. حال به لطف خدا و تشویق و ترغیب و حمایت دوستان و به لطف علاقه ی وافر به این مبحث و مقوله ی فوق الاشاره، کتاب سوم نیز چاپ و در اختیار دوستان این علم و مبحث قرار گرفته و انشاء الله عمر وفا کند کتاب چهارم نیز که در حال اتمام می باشد و مختص اسامی اشخاص طوایف و قبایل مختلف ترکان باستان از جمله اسامی مادها، ماناها، کاسپی ها، لولوبی ها، قوتی ها، کاسسی ها، ایشغوزها، اسکیت ها یا ساکاها و همچنین سومری ها می باشد به حضور دوستان عزیز و گرامی ارائه خواهد شد (البته به شرط فائق آمدن بر مشکلات مادی و پولی هزینه ی چاپ) که با توجه به شرایط و وضعیت حاضر مادی، بعید به توفیق چاپ و نشر آن باشم مگر، معجزه ای پیش آید.

به امید آن معجزه

فرهاد جوادى عبدالله اوغلو

ارومیه - اردیبهشت ۱۳۸۸

2009 may

IRAN - AZERBAIJAN

FERHAT CAVADI ABDULLA O>LU

E-mail% cavadi_ferhad@yahoo&om

« راهنمای الفبا »

X.....خ	A.....آ، ا، اِ، اَ
D.....د	ə.....آ، ه
Z.....ذ، ز، ض، ظ	E.....اِء (اِ)
R.....ر	İ.....ای، اِ
J.....ژ	İ.....ای، اِ
Ş.....ش	O.....اُو، اُ
Ğ.....غ	Ö.....اُو، اُ
F.....ف	U.....اُو، اُ
Q.....ق	Ü.....اُو، اُ
K.....ک	B.....ب
G.....گ	P.....پ
L.....ل	T.....ت
M.....م	S.....ث، س، ص
N.....ن	C.....ج
V.....و	Ç.....چ
Y.....ی، یِ	H.....ح، ه، هِ، هَ، هِ

واژه ی یونانی مرکب از دو واژه ی اورتوس orthos به معنی درست و حقیقی و واژه ی گرافو grapho به معنی «می نویسم» و در کل به معنی «سیستم رعایت قوانین و قواعد املا و نگارش صحیح تمامی لغات و واژه های یک زبان».

ایتمولوژی Etimologiya

واژه ای یونانی مرکب از دو واژه ی «ایتمون etymon» به معنی حقیقت و «لوگوس logos» به معنی علم، دانش و در علم زبان شناسی: ۱- عبارت است از شعبه ای که از منشا و ریشه ی علائق و ارتباطات خویشاوندی واژه ها و لغات بحث و گفتگو می کند.

۲- از ریشه و منشا لغت (واژه) و مناسبات خویشاوندی آن با دیگر لغات یا واژه های همان زبان یا زبان دیگر بحث می کند.

سمانتیک semantik

مربوط و مرتبط با سمانتیکا (معنی)

سمانتیکا semantika

واژه ی یونانی مأخوذ از واژه ی semanticos به معنی «فهماننده» معنی فرم گراماتیک لغت یا واژه

انسیکلوپدیک Ensiklopedik

یعنی در حد و اندازه و ماهیت انسکلوپدیا (دایره المعارف). احاطه کننده و محیط بر بسیاری از موضوعات علمی، هر چیزی را در بر گیرنده

انسکلوپدیا Ensiklopediya

مجموعه ی معلومات و اطلاعات متشکل در سیستم لغات و واژه ها، که محیط بر تمامی علوم یا شاخه های مختلف آن باشد.